

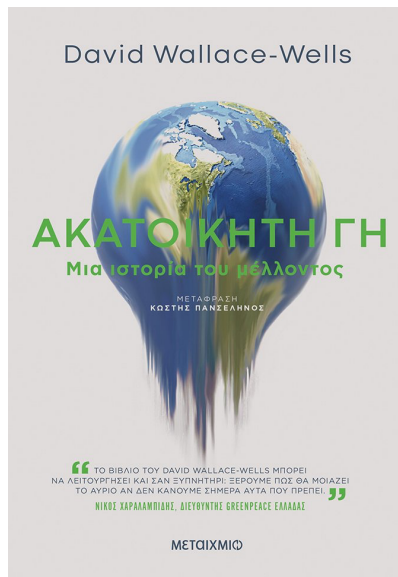
Βιβλιοπαρουσίαση

David Wallace-Wells, **Ακατοίκτητη Γη:** **Μια ιστορία του μέλλοντος (μετάφραση: Κωστής** **Πανσέληνος), Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2019**

Μυρτώ Ντουνιά

ΕΕΕΠ Βιβλιοπαρουσίαση 4/2021

Copyright © 2021
Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής
Αιόλου 42-44, 105 60 Αθήνα
Τηλ: 210 368 8945, 210 368 8963
e-mail: info-eeep@pspa.uoa.gr
Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Το βιβλίο *Ακατοίκητη Γη: Μια ιστορία του μέλλοντος* (*The Uninhabitable Earth: Life After Warming*) (2019) είναι του Αμερικανού δημοσιογράφου David Wallace-Wells. Ο David Wallace-Wells έχει γίνει γνωστός για τα κείμενα του σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Εργάζεται ως αναπληρωτής εκδότης στο New York Magazine και γράφει παράλληλα για τη Βρετανική εφημερίδα The Guardian, ενώ έχει φοιτήσει στο πανεπιστήμιο του Chicago και στο πανεπιστήμιο του Brown, από όπου πήρε πτυχίο ιστορίας. Από το 2017 ασχολήθηκε συστηματικά με το θέμα της κλιματικής αλλαγής, ιδίως μετά τη δημοσίευση του δοκιμίου του

«Ακατοίκητη Γη» (“Uninhabitable Earth”) στο New York Magazine, το οποίο και επέκτεινε στο ομώνυμο βιβλίο δύο χρόνια αργότερα.

Η *Ακατοίκητη Γη* αφορά μια διαφορετική προσέγγιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, προσεγγίζοντας την από φυσική, κοινωνική, πολιτική, οικονομική κ.ο.κ σκοπιά. Περιγράφει την εξέλιξη του φαινομένου, δίνοντας όμως έμφαση στο πώς θα διαμορφώσει τη ζωή μας μετά τις τρομερές συνέπειες που θα επιφέρει - ερώτημα που είναι και το θεματικό επίκεντρο του βιβλίου. Παράλληλα, αποτελεί μια προσπάθεια αφύπνισης και, τελικώς, κινητοποίησης του αναγνώστη να αναλάβει δράση. Η *Ακατοίκητη Γη* βρισκόταν μάλιστα για αρκετό καιρό στη λίστα των best-sellers. Το βιβλίο αποτελείται από το τέσσερα μέρη : «Το ντόμινο της καταστροφής», «Τα στοιχεία του χάους», «Το καλειδοσκόπιο του κλίματος» και, τέλος, «Η ανθρωπική αρχή». Τα τέσσερα αυτά μέρη συνθέτουν μια ολοκληρωμένη εικόνα της κλιματικής αλλαγής, της δύναμης των συνεπειών της και του ρόλου του ανθρώπου σε αυτή.

Το βιβλίο ξεκινά στο πρώτο μέρος του, «Το ντόμινο της καταστροφής», κάπως απαισιόδοξα με τη φράση «Τα πράγματα είναι άσχημα, πολύ άσχημα». (σελ. 11). Ξεδιπλώνεται έτσι, μια περιγραφή της κατάστασης που βιώνουμε με την κλιματική αλλαγή και ο συγγραφέας θέτει ως βασικό στόχο του βιβλίου να αναδείξει πως θα είναι η ζωή μας σε ένα κόσμο βαθύτατα επηρεασμένο από την υπερθέρμανση του πλανήτη. Για να επιτύχει τον στόχο του, αρχίζει να καταρρίπτει τους μύθους γύρω από την κλιματική αλλαγή, είτε αυτοί αφορούν την ίδια την ύπαρξη του φαινομένου είτε το πώς λειτουργεί. Οριοθετεί, ουσιαστικά, ένα πλαίσιο κατανόησης, όσο απλούστερα γίνεται, της κλιματικής αλλαγής και της προσδίδει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως ότι αποτελεί ένα «υπερ-αντικείμενο» αφού βρίσκεται παντού και πάντα και επηρεάζει όχι μόνο το φυσικό μας κόσμο αλλά και όλες τις πτυχές του

ανθρώπινου πολιτισμού, όπως την πολιτική, την οικονομία, την υγεία κ.λπ.. Ακόμα, τονίζει την ανθρωπογενή προέλευση της κλιματικής αλλαγής, προσπαθώντας έτσι να δώσει ένα πρώτο έναυσμα στον αναγνώστη να αντιληφθεί τη σημασία της ανθρώπινης δράσης, τον έλεγχο που βρίσκεται στα χέρια του και ότι ποτέ δεν είναι αργά να πράξει, όσο άσχημα και αν δείχνουν τα πράγματα. Χαρακτηριστικά γράφει ότι «η μάχη αυτή σίγουρα δεν έχει χαθεί ακόμη» (σελ. 46).

Στο δεύτερο μέρος, «Τα στοιχεία του χάους», το οποίο αποτελείται από δώδεκα υποκεφάλαια, περιγράφονται τα διαφορετικά φαινόμενα που θα πλήξουν τον κόσμο μας για κάθε ένα βαθμό που θα ανεβαίνει η μέση θερμοκρασία της Γης. Θέτει εδώ το ερώτημα «Πόσο θα ανέβει η θερμοκρασία;» (σελ. 60), με στόχο να διευκρινίσει ξανά ότι η αβέβαιη απάντηση σε αυτό πηγάζει από τον τρόπο που σκοπεύουμε ή δεν σκοπεύουμε να δράσουμε και όχι τόσο από την επιστήμη. Ο συγγραφέας προσπαθεί να αναλύσει και να εξηγήσει –με απλό τρόπο– πως όλα συνδέονται μεταξύ τους. Ξεκινώντας από το γενικότερο πρόβλημα της υπερθέρμανσης του πλανήτη, γεγονός που θα οδηγήσει σε φαινόμενα που θα εκτείνονται από καύσωνες, σε πυρκαγιές, σε καταστροφές στους ωκεανούς, καταλήγει στην ανάλυση μιας ολικής «συστημικής κρίσης», όπου θα επηρεαστούν όλα τα συστήματα του πολιτισμού, με την αύξηση προσφυγικών ροών, με οικονομικές κρίσεις και με επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική μας υγεία. Σημαντικό στοιχείο του κεφαλαίου αποτελούν κάποια νέα, και όχι τόσο προφανή, φαινόμενα που παρουσιάζει ως απόρροια της κλιματικής αλλαγής, όπως η λεγόμενη «κρυφή πείνα» που θα βιώσουμε –και ήδη βιώνουμε σε ένα βαθμό– που θα αφορά μικροθρεπτικές και διατροφικές ελλείψεις, καθώς και η εμφάνιση των λεγόμενων «κλιματικών προσφύγων».

Έχοντας εξηγήσει λεπτομερώς στον αναγνώστη αυτό το ντόμινο φαινομένων, προχωρά στο τρίτο μέρος, «Το καλειδοσκόπιο του κλίματος», στο οποίο αναφέρεται στους τρόπους που χρησιμοποιούμε για να κατανοήσουμε την κλιματική αλλαγή στη ζωή μας, αποφεύγοντας όμως να εστιάσουμε ευθέως στο ουσιαστικό πρόβλημα. Γι' αυτό ακριβώς χρησιμοποιεί την παρομοίωση του καλειδοσκοπίου, δηλαδή, -όπως και στο οπτικό όργανο- έτσι και στην κλιματική αλλαγή, «υπνωτιζόμαστε» από τις αντανάκλασεις (επιπτώσεις) του φαινομένου, χωρίς να μπορούμε όμως να το αντικρίσουμε πραγματικά. Η κλιματική αλλαγή είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που δεν μπορεί να κατανοηθεί πλήρως από τον μέσο άνθρωπο. Έτσι, στο κεφάλαιο αυτό ο συγγραφέας παραθέτει τα έξι πρίσματα μέσω των οποίων ερμηνεύουμε την κλιματική αλλαγή. Ξεκινά να αναλύει από το πως χρησιμοποιούμε την τέχνη (ταινίες, σειρές, ηλεκτρονικά παιχνίδια) για να προβάλουμε την κλιματική αλλαγή, μεταφέροντας την έτσι εκτός της πραγματικότητας μας, στο πως το καπιταλιστικό σύστημα μας επηρεάζει και

καθορίζει τι θεωρούμε πιθανό και τι όχι να συμβεί (βάσει των αυταπατών που έχει δημιουργήσει), στο πως η συνεχόμενη πρόοδος της τεχνολογίας δείχνει πως έχουμε αντιληφθεί ότι αντιμετωπίζουμε ένα μείζον πρόβλημα και έχουμε τη δυνατότητα να βρούμε λύσεις, μέχρι και στο πως η ηθική μας μεταβάλλεται, επηρεαζόμενη από την τρομακτική έκταση του προβλήματος, και μας οδηγεί να αποστρέφουμε την προσοχή μας από αυτό. Ο λόγος, σύμφωνα με τον Wallace-Wells, που τα παραπάνω είναι πιθανοί τρόποι που κατανοούμε περιφερειακά το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής και δεν εστιάζουμε στα ουσιαστικά ζητήματα του καθενός από τους παραπάνω τομείς, είναι η έλλειψη πολιτικής βούλησης, οικονομικών μέσων και πολιτισμικής ευελιξίας. Αυτά τα τρία βασικά στοιχεία, υποστηρίζει ο συγγραφέας, είναι που μας αποτρέπουν από την επιδίωξη μιας ολικής αναδόμησης των συστημάτων και των θεσμών ολόκληρου του πλανήτη. Αυτά ευθύνονται και που η τεχνολογία, ενώ έχει προσφέρει αρκετές λύσεις, δεν έχουμε φροντίσει ακόμα να τις εφαρμόσουμε και που οι πράσινες πολιτικές των κρατών, ενώ αποτελούν ημίμετρα και δεν ικανοποιούν τους πολίτες, οι τελευταίοι αντί να διεκδικήσουν περισσότερα και να επιδιώξουν αλλαγές μέσω του πανίσχυρου όπλου της ψήφου τους, καταφεύγουν σε οικολογικές καταναλωτικές επιλογές, θεωρώντας ότι έτσι λύνουν το πρόβλημα. Στο τελευταίο μέρος, η «Ανθρωπική αρχή», που βασίζεται στην ομώνυμη φιλοσοφική θεώρηση ότι οι παρατηρήσεις του φυσικού κόσμου πρέπει να είναι συμβατές με τη μορφή ζωής που παρατηρεί, ο συγγραφέας σημειώνει τη σημασία της ανθρώπινης δράσης στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Κυρίως, προσπαθεί να βάλει στο επίκεντρο τον ανθρώπινο παράγοντα, καθώς πιστεύει πως ο άνθρωπος, όντας υπαίτιος για την έκταση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, είναι και ο μόνος που μπορεί να επιλύσει το πρόβλημα. Για να υποστηρίξει περισσότερο τη θέση του για την σημασία της ανθρώπινης δράσης, αναφέρει πως η μοναδικότητα του πολιτισμού μας και οι ιδανικές συνθήκες που προσφέρει ο πλανήτης μας για ανάπτυξη δεν μπορούν να απαντηθούν (απ' όσο γνωρίζουμε) πουθενά αλλού στο σύμπαν και, για αυτό, μόνο η αποδοχή της ευθύνης και, τελικά, η συλλογική δράση της ανθρωπότητας θα μπορέσει να σώσει την κατάσταση, ώστε να αποφύγουμε να βιώσουμε μια τρομερή καταστροφή. Και ενώ, όπως έχει επισημάνει ήδη ο Wallace-Wells, για κάποια πράγματα δεν μπορούμε να είμαστε ποτέ σίγουροι, όσον αφορά τη μοναδικότητα του πλανήτη μας και των συνθηκών που προσφέρει είμαστε απόλυτα βέβαιοι. Το βιβλίο τελειώνει με την άποψη του ότι η κλιματική αλλαγή θα πρέπει να μας παρακινήσει να αντιληφθούμε και να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες μας, οι οποίες είναι εντυπωσιακές, και να μας οδηγήσει να δράσουμε, αφού έχουμε μόνο έναν πλανήτη για κατοικία.

Η «Ακατοίκητη Γη» είναι ένα βιβλίο που παρουσιάζει μια πολύπλευρη και ενδιαφέρουσα προσέγγιση για την κλιματική αλλαγή και, ταυτόχρονα, κινεί το ενδιαφέρον, συγκλονίζει και παρακινεί τον μέσο αναγνώστη. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί λογικά επιχειρήματα για να υποστηρίξει το πως η κλιματική αλλαγή έχει πάρει ταχύτατους ρυθμούς εξέλιξης και οτιδήποτε πρόκειται να συμβεί έγκειται πλέον, σχεδόν αποκλειστικά, στην ανθρώπινη δράση. Όσα επιχειρήματα παραθέτει, φροντίζει να τα εμπλουτίσει με πολλά παραδείγματα, στοιχεία από έρευνες και αληθινά γεγονότα, καθιστώντας το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής πιο προσιτό και πιο ρεαλιστικό. Καταφέρνει, έτσι, να αναλύσει αρκετά διεξοδικά, σφαιρικά και ταυτόχρονα σχεδόν απλοϊκά το σύνθετο αυτό φαινόμενο, διαφωτίζοντας μάλιστα τον αναγνώστη σχετικά με νέους κινδύνους που μπορεί να ανακύψουν σε πτυχές της ζωής μας που δεν φανταζόμασταν (π.χ. «κρυφή πείνα»). Ο συγγραφέας είναι ευθύς στο λόγο του και δεν περιορίζεται από πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, γεγονός που του επιτρέπει να εκφράζεται ελεύθερα. Δεν φοβάται να ασκήσει κριτική στο υφιστάμενο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό σύστημα, ακόμη και σε συγκεκριμένες πολιτικές καταστάσεις. Ακόμα, σημαντικό είναι ότι χρησιμοποιεί συχνά πρώτο πληθυντικό, είτε προσπαθώντας να υπογραμμίσει τη σημασία της ανθρώπινης δράσης, είτε ασκώντας κριτική σε αυτή. Ο αναγνώστης νιώθει ότι ανήκει σε ένα σύνολο και ότι ο συγγραφέας του βιβλίου δεν διαφοροποιείται από τον ίδιο, δημιουργώντας έτσι ένα ενθαρρυντικό περιβάλλον. Τελικώς, λοιπόν, εξηγεί με αρκετά απλό τρόπο τη κλιματική αλλαγή και το πως θα διαμορφώσει τη ζωή μας, καθώς και τον ρόλο των ανθρώπων τόσο στην επιδείνωσή της όσο και στην όποια αντιμετώπισή της. Ενισχύει το αίσθημα ελέγχου της κατάστασης στον αναγνώστη και του καθιστά σαφές ότι μόνο μέσω ανάληψης της ευθύνης και εν συνεχεία, της δικής του δράσης -της ανθρώπινης δράσης- μπορεί να επέλθει βελτίωση και τελικά μια οριστική λύση, αφήνοντας έτσι, έναν θετικό απόηχο.

Ωστόσο, η κατανόηση του βιβλίου εγκυμονεί ορισμένους κινδύνους. Η έκταση κάποιων παραδειγμάτων φυσικών καταστροφών και πιθανών σεναρίων που χρησιμοποιούνται αγγίζουν συχνά τα όρια της κινδυνολογίας και γενικότερα της υπερβολής, καθώς καταλήγει να φτάνει σε ακραίες προβλέψεις για το σύντομο μέλλον. Η κινδυνολογία φοβίζει και παραλύει τον αναγνώστη και συνεπώς, δύναται να επιφέρει το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό της αφύπνισης και κινητοποίησης που προσδοκά ο συγγραφέας, καθώς ο φόβος ότι κάτι είναι εκτός του πεδίου ελέγχου μας οδηγεί συχνά σε αδράνεια και μοιρολατρία. Λόγω της υπερβολής του ύφους και των προβλέψεων του, αρχίζει να αποπνέει μια αίσθηση απαισιοδοξίας στο κείμενο του, ενώ παράλληλα φαίνεται να προσπαθεί να την αντισταθμίσει με φράσεις και μηνύματα εφησυχασμού όπως «Η μάχη αυτή σίγουρα δεν έχει χαθεί ακόμα» (σελ. 46), ή «...υπάρχουν

κι άλλα πράγματα που μπορούν να γίνουν...» (σελ. 47). Εναλλάσσοντας συνεχώς το ύφος του μεταξύ υπερβολής και εφησυχασμού και vice versa μπερδεύει τον αναγνώστη. Στην ίδια λογική της υπερβολής, ο συγγραφέας τείνει να επαναλαμβάνει συχνά στοιχεία και πληροφορίες, που καθιστούν την ανάγνωση κουραστική και χαοτική. Λαμπρό παράδειγμα των στοιχείων της υπερβολής και της επανάληψης αποτελεί το τέταρτο μέρος του βιβλίου «Η ανθρωπική αρχή», το οποίο από έχει χαρακτηριστεί ως το «ασχημόπαπο» του βιβλίου¹. Στο τελευταίο μέρος, επισημαίνεται ξανά η σημασία της ανθρώπινης δράσης και οι σχετικές θέσεις του συγγραφέα, χωρίς όμως να προστίθενται νέα στοιχεία και προοπτικές που να δίνουν νέα διάσταση στο θέμα. Μάλιστα, λόγω της υπερβολικής αξίας που δίνει στην ανθρώπινη δράση καταλήγει να εξιδανικεύει τον άνθρωπο και τη δύναμη του επί της φύσης, αγνοώντας παραμέτρους όπως την αντίδραση της τελευταίας σε οποιαδήποτε περεταίρω ανθρώπινη παρέμβαση. Ένα κεφάλαιο που θα μπορούσε να είναι το ουσιαστικότερο και το πιο ενδιαφέρον καταλήγει έτσι, να είναι κουραστικό και, ίσως, περιττό. Ακόμη, φαίνεται από το βιβλίο να λείπουν επιστημονικές εξηγήσεις σε όσα φαινόμενα περιγράφονται. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ένα πλούσιο αριθμό παραδειγμάτων και δεδομένων, προερχόμενα όλα από επίσημους φορείς, όπως το IPCC, NASA κ.ά.. Ενώ λοιπόν, τα περισσότερα φαινόμενα που περιγράφονται βασίζονται σε επίσημες έρευνες, στο βιβλίο δεν τεκμηριώνονται επιστημονικά, με αποτέλεσμα να στερείται από τους αναγνώστες η δυνατότητα να αξιολογήσουν τις πιθανότητες πραγματοποίησής τους, βάσει επιστημονικών στοιχείων και αναλύσεων. Τους μένει μόνο η δραματική αφήγηση του συγγραφέα που τους προΐδεάζει αρνητικά, γεγονός που αποτέλεσε σημείο κριτικής κατά του αρχικού κειμένου από την επιστημονική κοινότητα². Φυσικά, ο συγγραφέας δεν σχετίζεται με τις επιστήμες και προειδοποιεί ότι το βιβλίο δεν αφορά την επιστήμη γύρω από την κλιματική αλλαγή («Το παρόν δεν είναι ένα βιβλίο για την επιστήμη σχετικά με την υπερθέρμανση του πλανήτη», σελ. 20), αλλά και πάλι η επιστημονική τεκμηρίωση είναι χρήσιμη για την κατανόηση των φαινομένων από απλούς αναγνώστες, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για ένα τόσο σύνθετο ζήτημα. Για τον παραπάνω λόγο προκύπτει και το ερώτημα σε ποιον απευθύνεται το βιβλίο. Ένας αναγνώστης που έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής και των συνεπειών της, θα τρομοκρατηθεί και σίγουρα θα μείνει με πολλές αναπάντητες απορίες σχετικά με το πώς και το γιατί μπορούν να συμβούν τα φαινόμενα που περιγράφονται. Αντίθετα, ένας σχετικά έμπειρος επί του θέματος

¹ A. Van Gils (2020) 'The Uninhabitable Earth: Life After Warming: by David Wallace-Wells, New York, NY, Tim Duggan Books, 2019, 320 pp., 27 USD.00 (hardcover), ISBN 978-0525576709'. *Ethics, Policy and Environment*, 23(1), 118-121.

² D. G. Haskell (2019) 'The Uninhabitable Earth: A Story of the Future by David Wallace-Wells – review'. *The Guardian*, 17 February.

αναγνώστης, θα μπορούσε να ανταποκριθεί θετικότερα στο βιβλίο και τις πληροφορίες που προσφέρει. Τέλος, αν κάποιος περιμένει κατά την ανάγνωση του βιβλίου να συναντήσει προτεινόμενες λύσεις και δημιουργικές προτάσεις αναφορικά με το πώς μπορούμε να βελτιώσουμε την εικόνα του πώς θα εξελιχθεί η ζωή μας, μετά τις όποιες επιδράσεις της κλιματικής αλλαγής, δεν θα μείνει ικανοποιημένος. Ο συγγραφέας, ενώ ξεκινά με δυναμικό τρόπο να εξηγεί όσα συμβάλλουν στην εξέλιξη της κλιματικής αλλαγής και στη μη-ουσιαστική αντιμετώπισή της, όπως το ισχύον οικονομικο-πολιτικό σύστημα και οι μέχρι τώρα επιλογές δράσης των ανθρώπων, δεν καταλήγει σε προτάσεις προοδευτικών και καινοτόμων λύσεων και επιλογών. Δυστυχώς, φαίνεται να περιορίζεται στις υπάρχουσες λύσεις, παραδείγματος χάριν τον φόρο στον άνθρακα, τη δημιουργία εργοστασίων δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα από την ατμόσφαιρα κ.ά.. Αυτός ο περιορισμός στα υπάρχοντα δεδομένα, φανερώνει έλλειψη καινοτομίας και μια αδυναμία ολοκλήρωσης της σκέψης του συγγραφέα, ο οποίος έχοντας χαρακτηρίσει ως μη αποτελεσματικά τα υπάρχοντα συστήματα δεν καταλήγει σε κάποια ουσιαστική πρόταση.

Συμπερασματικά, πρόκειται για ένα ενδιαφέρον βιβλίο, καθώς επιτυγχάνει να συνδέσει, με απλό, πρωτότυπο τρόπο και λογική σειρά όσα περικλείει το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, δηλαδή σχεδόν κάθε πτυχή της ζωής μας. Αυτή η ιδιαίτερη προσέγγιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής δημιούργησε έντονο ενδιαφέρον γύρω από το βιβλίο, που όμως, δυστυχώς, δεν κατάφερε να γοητεύσει και τόσο κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης. Ενώ στην θεματική του θίγει ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα, σε ορισμένα σημεία προτιμά να αναλώνεται σε λεπτομερείς πληροφορίες, παρά να καταλήγει σε χρήσιμα συμπεράσματα. Πέρα των αδυναμιών αυτών σημείων και του κουραστικού –σε ορισμένα σημεία– ύφους του, ο Wallace-Wells καταφέρνει σίγουρα να συγκλονίσει τους αναγνώστες, παρακινώντας τους να αναρωτηθούν και, τελικά, να ασχοληθούν συστηματικότερα και ουσιαστικότερα με την κλιματική αλλαγή και τις πιθανές εκβάσεις της. Θα ήταν συνετό, ωστόσο, η ανάγνωση να γίνει με κριτική ματιά και με εφόδια κάποιες βασικές γνώσεις αναφορικά με την επιστημονική προσέγγιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.